

NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC HỌC THÔNG QUA VIỆC SỬ DỤNG TÌNH HUỐNG SƯ PHẠM TRONG QUÁ TRÌNH DẠY HỌC

• ThS. TRỊNH THUY GIANG

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội 2

1. Đặt vấn đề

Giáo dục học (GDH) là môn nghiệp vụ có vị trí hết sức quan trọng trong chương trình đào tạo giáo viên ở các trường sư phạm (SP). Môn học này không những cung cấp cho sinh viên (SV) sư phạm hệ thống tri thức cơ bản của khoa học giáo dục mà còn hình thành cho họ những kỹ năng nghề nghiệp cần thiết của nghề dạy học. Đó là kỹ năng tổ chức hoạt động dạy học và giáo dục ở các trường phổ thông. Kỹ năng này của SV sư phạm hiện nay còn yếu. Nó được thể hiện trong quá trình SV đi kiến tập và thực tập SP. Do đó, việc nâng cao chất lượng đào tạo nghề dạy học ở các trường SP luôn được đặt ra và điều đó không thể nằm ngoài việc nâng cao kỹ năng nêu trên cho SV sư phạm. Muốn vậy, nâng cao chất lượng dạy và học môn GDH phải là một trong những yêu cầu quan trọng của các trường sư phạm hiện nay. Sử dụng tình huống sư phạm (THSP) trong quá trình dạy học môn GDH là một trong những biện pháp nhằm đạt được yêu cầu đó.

2. Khái quát về việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH

Cơ sở của việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH là sự vận dụng quan điểm của phương pháp dạy học nêu vấn đề, phương pháp sư phạm tương tác và quan điểm lấy người học làm trung tâm.

Sử dụng THSP trong quá trình dạy học là giảng viên (GV) đưa những THSP vào để dùng trong quá trình tổ chức hoạt động dạy học môn GDH ở các trường sư phạm nhằm thực hiện tốt mục tiêu, nhiệm vụ của môn học.

Có thể sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH dưới nhiều hình thức. Điều đó còn tùy thuộc vào mục đích sử dụng của mỗi GV. Có thể dùng THSP như là một ví dụ để chứng minh và làm sáng tỏ cho những kiến thức có tính lí luận. Hoặc có thể sử dụng nó như là một bài tập thực hành để SV vận dụng kiến thức GDH vào

làm bài tập. Hoặc có thể coi THSP như là một trong những yêu cầu của thực tiễn dạy học và giáo dục đặt ra mà SV cần phải giải quyết. Thậm chí có thể sử dụng THSP làm câu hỏi ra đề thi cho SV... Như vậy, có thể sử dụng THSP ở tất cả các loại bài học và ở tất cả các khâu của quá trình dạy học môn GDH như: Kích thích thái độ học tập tích cực của SV; linh hoạt tri thức mới; củng cố tri thức; rèn luyện kỹ năng kĩ xảo; kiểm tra tri thức, kỹ năng, kĩ xảo của SV... Một yêu cầu đối với tất cả các THSP khi đưa ra sử dụng là chúng phải được SV tiến hành giải quyết. Có như vậy mới giúp SV phát huy tính tích cực nhận thức, nắm vững kiến thức hay hình thành và nâng cao kỹ năng nghề nghiệp...

3. Mục đích của việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH

Việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH nhằm những mục đích sau:

- Giúp SV dễ hiểu, dễ nhớ, nhớ lâu và nắm vững tri thức, những kỹ năng tương ứng của môn GDH.

- Dạy cho SV cách xây dựng, lựa chọn và cách giải quyết các THSP. Thông qua việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học, sẽ hình thành, rèn luyện và nâng cao cho SV kỹ năng vận dụng kiến thức GDH vào giải quyết các THSP. Đó là một trong những kỹ năng cơ bản của nghề dạy học và là một trong những tiêu chí quan trọng để đánh giá tay nghề của một người giáo viên trong một xã hội phát triển - một xã hội cần những giáo viên là nhà giáo dục hơn là chuyên gia truyền đạt kiến thức.

- Phát huy tính tích cực nhận thức của SV. Việc sử dụng hệ thống THSP có tính thực tiễn nhưng giả định trong quá trình dạy học trên lớp sẽ làm tăng tính hấp dẫn, sinh động của bài giảng. Từ đó sẽ tạo nên thái độ học tập tích cực của SV. Đây là điều kiện tiên quyết để nâng cao chất lượng học và dạy môn GDH.

- Giáo dục cho SV ý thức về nghề dạy học. Thông qua các THSP, SV hiểu rõ thêm về thực tiễn dạy học và giáo dục ở trường phổ thông cũng như ý thức được những yêu cầu về trình độ, năng lực và phẩm chất cần phải có của một người giáo viên. Từ đó, SV có ý thức tự học, tự nghiên cứu, tự rèn luyện nhân cách người thầy giáo cho bản thân.

Để đạt được những mục đích nêu trên thì THSP trước khi đưa vào sử dụng phải được lựa chọn và sắp xếp theo những nguyên tắc nhất định.

4. Những nguyên tắc khi lựa chọn THSP để đưa vào sử dụng trong quá trình dạy học môn GDH

THSP mà chúng tôi lựa chọn để sử dụng nó trong quá trình dạy môn GDH không phải là những tình huống ngẫu nhiên mà là hệ thống những tình huống giả định mang tính thực tiễn bởi vì nếu sử dụng một tập hợp ngẫu nhiên các tình huống sẽ không phù hợp với mục đích, nhiệm vụ, nội dung và logic môn GDH. Những yêu cầu đó là:

- THSP phải phù hợp với nội dung, mục đích, nhiệm vụ của từng đơn vị kiến thức của môn GDH. Yêu cầu của nguyên tắc này là THSP phải gắn kết chặt chẽ với từng bài, từng tiết, từng phần của môn GDH. Như vậy trong quá trình dạy học môn GDH, người GV phải sử dụng khá nhiều hệ thống THSP: THSP dành cho Lý luận dạy học, Lý luận giáo dục, Công tác Giáo viên chủ nhiệm lớp, Lý luận về nhà trường và người giáo viên trung học. Trong các hệ thống đó, lại bao gồm hệ thống các tình huống: THSP dành cho bài nguyên tắc dạy học, phương pháp dạy học, nguyên tắc giáo dục, phương pháp giáo dục...

- THSP phải vừa sức đối với SV nhằm kích thích tính tích cực nhận thức của họ. Do đó, GV chỉ sử dụng những tình huống có tính chất quen thuộc, điển hình, lặp đi lặp lại nhiều lần nhưng không quá đơn giản và tránh lựa chọn những tình huống phức tạp hay quá đặc biệt.

- THSP phải đảm bảo tính logic và tăng dần về độ khó. Các THSP đưa ra sử dụng phải theo nguyên tắc từ dễ đến khó, từ đơn giản đến phức tạp, phải phù hợp với nội dung kiến thức và tư duy logic.

- THSP phải đảm bảo tính thực tiễn. Các

tình huống đưa ra sử dụng phải phản ánh được thực tiễn dạy học và giáo dục ở trường phổ thông.

- THSP phải đảm bảo tính khái quát và phát triển. Nguyên tắc này yêu cầu GV chỉ lựa chọn sử dụng những tình huống có thể hình thành cho SV những kĩ năng chung, có thể rút ra những bài học kinh nghiệm để từ đó họ có thể tự đưa ra và giải quyết những THSP tương tự. Việc giải quyết tình huống trước sẽ là cơ sở cho việc giải quyết tình huống sau.

5. Quy trình sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH

Vận dụng quan điểm của dạy học nêu vấn đề, phương pháp sư phạm tương tác và quan điểm lấy người học làm trung tâm, việc sử dụng THSP trong quá trình dạy học môn GDH diễn ra theo các bước sau:

Bước 1: GV nêu THSP và đưa ra yêu cầu, nhiệm vụ học tập cho SV. Ở bước này, GV cần khéo léo đưa SV vào tình huống có vấn đề, để từ đó, SV nhận thức được tình huống, xuất hiện những mâu thuẫn trong nhận thức và xuất hiện nhu cầu giải quyết tình huống.

Bước 2: SV tự xác định nhiệm vụ của mình, lập kế hoạch và định hướng cho hoạt động của bản thân dưới sự tổ chức, điều khiển của GV.

Ở bước này GV cần dẫn dắt, giúp đỡ để SV tự xác định nội dung kiến thức cần phải vận dụng, nhớ lại quy trình giải quyết THSP, thiết lập những giả thuyết, định mức thời gian..... để giải quyết tình huống GV đưa ra.

Bước 3: Tổ chức cho SV thực hiện kế hoạch đã vạch ra.

Ở bước này, SV tiến hành phân tích tình huống, vận dụng kiến thức và giải quyết THSP theo quy trình.

Bước 4: Tổ chức cho SV trình bày kết quả của mình thông qua việc đưa ra những phương án giải quyết tình huống, đồng thời phân tích chúng, từ đó lựa chọn một phương án tối ưu cho việc giải quyết tình huống.

Bước 5: Tổ chức cho SV tự đối chiếu và đánh giá kết quả đã đạt được với mục tiêu, nhiệm vụ đã đề ra để từ đó rút ra bài học kinh nghiệm cho mình về việc nắm tri thức, về kỹ năng giải quyết THSP, khả năng nhìn nhận, phân tích một vấn đề nảy sinh trong thực tiễn giáo dục, ý thức, thái độ học tập trên lớp...

Bước 6: GV tổng kết, đánh giá quá trình giải quyết THSP. Đặc biệt là giúp SV rút ra kỹ năng chung và bài học kinh nghiệm cho việc giải quyết các THSP sau.

Quy trình 6 bước trên có thể áp dụng cho việc sử dụng THSP ở bất kì khâu nào của quá trình dạy học hay bất kì một loại bài lên lớp nào của môn GDH. Riêng đối với loại bài kiểm tra, đánh giá tri thức kĩ năng, kĩ xảo của SV, bước 5 và 6 có thể thực hiện sau khi kết thúc kiểm tra hoặc khi trả bài cho SV.

6. Yêu cầu để vận dụng quy trình sử dụng THSP có hiệu quả

Để vận dụng quy trình sử dụng THSP có hiệu quả trong quá trình học, cần đảm bảo những yêu cầu sau:

- GV phải tuân thủ các nguyên tắc dạy học đại học
- Cả GV và SV phải nắm được nội dung, chương trình các môn học ở trường phổ thông ở một mức độ nhất định.
- SV đã hiểu và nắm được nội dung của mỗi đơn vị kiến thức
- SV có những hiểu biết nhất định về THSP và nắm được quy trình giải quyết THSP.

7. Vận dụng quy trình trên vào việc sử dụng THSP trong quá trình dạy bài Nguyên tắc dạy học (NTDH)

THSP được lựa chọn như sau:

Hôm nay cô giáo Lan dạy bài "Định lí đảo về dấu của tam thức bậc hai" tại lớp 10B, cô nói: "Trong mục Đ3 ta đã biết định lí thuận về dấu của tam thức bậc hai. Trong bài học hôm nay, chúng ta sẽ nghiên cứu định lí đảo về dấu của tam thức bậc hai và những áp dụng của định lí đó. Cô đề nghị các em mở sách giáo khoa trang 118, 119 xem xem định lí đảo được phát biểu và chứng minh như thế nào". Nói xong, cô giáo Lan bắt đầu chứng minh định lí đảo và các hệ quả của nó ở trên bảng, đồng thời yêu cầu học sinh chú ý theo dõi. Sau khi chứng minh xong, cô đưa ra bài tập và yêu cầu học sinh áp dụng định lí đảo vừa được chứng minh để làm bài tập.

1. Bạn hãy cho biết học sinh sẽ làm bài tập như thế nào?
2. Bạn có nhận xét gì về việc thực hiện các nguyên tắc dạy học của cô giáo Lan trong tình huống này
3. Nếu là giáo viên dạy bài này, bạn sẽ thực

hiện các NTDH như thế nào?

* **Mục đích của việc sử dụng tình huống này trong quá trình dạy bài NTDH cho SV là:**

- SV nắm vững hệ thống các NTDH
- Hình thành cho SV kỹ năng giải quyết THSP
- Phát huy tính tích cực nhận thức của SV.

* **Vận dụng quy trình sử dụng THSP trên như sau:**

Bước 1: GV nêu tình huống. Yêu cầu, nhiệm vụ đề ra đối với SV đã thể hiện ở 3 câu hỏi của tình huống. Thông qua 3 câu hỏi đó, SV xuất hiện mâu thuẫn trong nhận thức giữa lí luận về các NTDH đã được học với những câu hỏi đặt ra của tình huống.

Bước 2: GV cần giúp đỡ để SV định hướng cho việc trả lời các câu hỏi của tình huống. Đó là:

- SV xác định phạm vi kiến thức cần vận dụng để giải quyết tình huống này là những kiến thức GDH, tâm lí học đã được học trước đó, đặc biệt là toàn bộ các NTDH.
- SV phải nhớ lại quy trình giải quyết một THSP nói chung.
- SV nhớ lại kiến thức toán học lớp 10, đặc biệt là kiến thức về tam thức bậc 2.

Bước 3: SV tiến hành vận dụng các NTDH và những kiến thức cần thiết vào phân tích tình huống và giải quyết tình huống theo quy trình. Trong bước này SV chỉ ra được cái sai của cô giáo Lan, đó là:

- Chưa thực hiện các NTDH: Nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa tính vững chắc của tri thức và tính mềm dẻo của tư duy trong dạy học; Nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa tính vừa sức chung và vừa sức riêng trong dạy học; Đảm bảo sự thống nhất giữa vai trò chủ đạo của người dạy và vai trò tự giác, tích cực, độc lập của người học.

- Việc cô giáo Lan thực hiện tốt các nguyên tắc trên cần thể hiện ở việc yêu cầu học sinh nhớ lại nội dung định lí thuận về dấu tam thức bậc 2. Sau đó cô nên đưa ra một ví dụ và dẫn dắt học sinh cùng cô chứng minh định lí đảo chứ không nên để các em xem một cách thụ động trong sách giáo khoa và cô cũng không nên tự chứng minh trên bảng để học sinh chỉ việc theo dõi. Tiếp theo đó cô nên đưa ra một ví dụ và dẫn dắt, gợi mở để học sinh biết cách vận dụng định lí đảo của tam thức bậc 2 vào làm bài tập. Khi

học sinh trong lớp đã hiểu bài, mới yêu cầu các em làm bài tập trong sách.

Bước 4: SV trả lời các câu hỏi của tình huống. Câu trả lời đúng sẽ là:

- Câu hỏi 1: Học sinh sẽ làm bài tập rất lúng túng vì có thể các em chưa hiểu bài hoặc chưa nắm vững kiến thức để có thể vận dụng ngay vào làm bài tập.

- Câu hỏi 2: Giáo viên chưa thực hiện các NTDH như đã đưa ra ở bước 3.

- Câu hỏi 3: Việc thực hiện các NTDH để dạy bài học đó được thể hiện như đã phân tích ở bước 3.

Bước 5: Tiến hành cho SV tự nhận xét, tự đánh giá và rút ra bài học kinh nghiệm trong việc thực hiện các NTDH trong quá trình dạy học.

Bước 6: GV tổng kết, đánh giá về:

- Việc nắm vững các NTDH của SV
- Khả năng vận dụng các NTDH của SV vào tổ chức hoạt động dạy học.
- Kỹ năng giải quyết THSP của SV
- Thái độ học tập tích cực của SV
- Rút ra bài học kinh nghiệm cho việc thực hiện các NTDH và kinh nghiệm cho việc giải quyết các THSP tiếp theo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trịnh Thuý Giang (2004), *Một số biện pháp nâng cao kỹ năng giải quyết tình huống sư phạm cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm Hà Nội 2 trong quá trình dạy phần Lý luận dạy học*, Luận văn thạc sĩ giáo dục học, Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục, Hà Nội.
2. Phạm Minh Hạc, Trần Kiều, Đặng Bá Lâm, Nghiêm Đình Vỹ (2002), *Giáo dục thế giới đi vào thế kỷ XXI*, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
3. Jean- Marc Denomme, Madeleine Roy (2000), *Tiến tới một phương pháp sư phạm tương tác*, NXB Thanh niên, Hà Nội.
4. Lecne, I. la (1977), *Dạy học nêu vấn đề*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
5. Bùi Thị Mùi (2003), *Xây dựng và sử dụng tình huống sư phạm trong dạy học phần công tác chủ nhiệm lớp cho sinh viên đại học sư phạm*, Luận án tiến sĩ giáo dục học, Trường đại học sư phạm Hà Nội.

SUMMARY

The article presents the purposes, principles and procedure of using pedagogical situations in the process of teaching pedagogy and shows some requirements for applying this procedure to teach a specific lesson.

BÀN VỀ CHUẨN...

(Tiếp theo trang 28)

chất lượng đào tạo, là sự kết hợp đào tạo nhân lực và bồi dưỡng nhân tài. Bằng nhiều hình thức khác nhau, NCKH sẽ tạo ra những bước đi ban đầu để SV tiếp cận với những vấn đề của thực tiễn đời sống cần phải được lí giải, thông qua đó, rèn luyện khả năng tư duy sáng tạo, từng bước trau dồi phương pháp luận NCKH, biết sử dụng hệ thống lí thuyết, phương pháp nghiên cứu thích hợp để xem xét và giải quyết vấn đề có căn cứ KH. Vì vậy, NCKH thực sự cần thiết và là hình thức học tập đặc trưng của SV ở ĐH.

Đánh giá chất lượng công trình NCKH của SV là một vấn đề khó khăn, phức tạp do tính chất đặc thù của hoạt động này. Việc đảm bảo thực hiện đúng quy trình, tiêu chí, quan điểm đánh giá v.v... nhằm đảm bảo tính khách quan, chính xác và phù hợp của các kết quả đánh giá. Việc ứng dụng các tiêu chí đánh giá công trình NCKH của SV vừa là cơ sở để chuẩn hoá và hoàn thiện công tác QL hoạt động NCKH của SV vừa là động lực thúc đẩy phong trào NCKH của SV các trường ĐH trong thời gian tới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2000), Quy chế về Nghiên cứu khoa học của sinh viên trong các trường đại học và cao đẳng, Hà Nội.
2. Trần Khánh Đức (2004), *Đánh giá hiệu quả hoạt động nghiên cứu khoa học trong các trường đại học giai đoạn 1996-2000*, Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục, Hà Nội.
3. Vũ Cao Đàm (1999), *Phương pháp luận nghiên cứu khoa học*, NXB Khoa học và kĩ thuật, Hà Nội.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), Nghị quyết Hội nghị lần thứ 2 Ban chấp hành TW khoá VIII.
5. Lưu Xuân Mới (2000), *Lý luận dạy học đại học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
6. Phạm Thành Nghị (2000), *Quản lí chất lượng giáo dục đại học*, NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.
7. Nguyễn Cảnh Toàn (chủ biên) (2004), Nguyễn Kỳ, Lê Khánh Bằng, Vũ Văn Tảo, *Học và dạy cách học*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

SUMMARY

The author proposes a set of new standards for assessing research studies made by students and the initial experimental results affirm the feasibility of the set of standards in the Foreign Languages College under Da Nang University.